

VISUOMENĖS SENĖJIMO IŠŠŪKIAI „SIDABRINĖS“ EKONOMIKOS KONTEKSTE

Jurgita Kostikienė, Aliona Čeponienė, Sandra Jakštienė

VsĮ Utenos kolegija, Verslo ir technologijų fakultetas

Maironio g. 18, Utena

Anotacija

Straipsnyje analizuojami senėjančios visuomenės iššūkiai „sidabrinės“ ekonomikos kontekste. Tyrime keliama problema: *su kokiais iššūkiais susiduria senėjanti visuomenė „sidabrinės“ ekonomikos kontekste? Darbo objektas: senėjanti visuomenė. Darbo tikslas: nustatyti senėjančios visuomenės keliamus iššūkius „sidabrinės“ ekonomikos kontekste. Tikslui pasiekti formuojami šie uždaviniai: 1) atlikti visuomenės senėjimą lemiančių iššūkių „sidabrinės“ ekonomikos kontekste teorinę analizę; 2) išanalizuoti pagrindinius visuomenės senėjimą lemiančius rodiklius Lietuvoje 2015-2020 metų laikotarpiu. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, duomenų lyginimas ir apibendrinimas, grafinis vaizdavimas.*

Išanalizavus pagrindinius visuomenės senėjimą lemiančius rodiklius Lietuvoje 2015-2020 metų laikotarpiu, stebimos ženklios gimstamumo skaičiaus mažėjimo tendencijos, tuo tarpu mirusiųjų asmenų skaičius analizuojamu laikotarpiu buvo ženkliai didesnis nei gimimų skaičius. Analizė rodo, kad vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksas, bendro vidaus produkto apimtys, vartojimo kainų pokyčiai didėjo analizuojamu laikotarpiu, absoliutus skurdo lygis šalyje tendencingai mažėjo, tačiau nedarbo lygis 55 m. iki 64 m. amžiaus asmenų tarpe analizuojamu laikotarpiu didėjo. Atlikta analizė leidžia daryti prielaidą, kad mažėjant tokiems rodikliams, kaip gimstamumui, absoliučiam skurdo lygiui ir, didėjant mirusiųjų asmenų skaičiui, kainoms, vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksui, nedarbo lygiui 55-64 m. amžiaus žmonių tarpe, kurie yra „sidabrinės“ ekonomikos dalyviai, „sidabrinės“ ekonomikos kontekste svarbu atkreipti dėmesį į vyresnio amžiaus žmonių darbinį potencialą, pritaikius darbo vietas jų poreikiams, galima suteikti galimybę kuo ilgesnį laiką išlikti aktyviu darbo rinkoje, užsidirbant papildomų pajamų gerinant tų žmonių gyvenimo kokybę.

Reikšminiai žodžiai: visuomenės senėjimas, sidabrinė ekonomika.

Įvadas

Temos aktualumas. Gyventojų senėjimas yra viena aktualiausių XXI a. problemų visame pasaulyje. Pasaulio sveikatos organizacija atkreipia dėmesį į tai, kad nepakanka vien siekti ilgesnės žmonių gyvenimo trukmės, būtina siekti, kad gyvenimas senatvėje būtų kiek galima sveikesnis ir produktyvesnis (Šukytė ir Čepukienė, 2017). Sveikesni, aktyvesni ir kūrybingi žmonės yra sveikos visuomenės ir augančios ekonomikos pagrindas, o senėjančios visuomenės tendencijos tik sustiprina šių dedamųjų dalių svarbą „sidabrinės“ ekonomikos kontekste. Vyresnio amžiaus asmenų įsitraukimas į darbo rinką, į socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą yra svarbios sritys, lemiančios sėkmingą asmenų senėjimą. Sėkmingą senatvę lemia finansinis saugumas, sveikatos išsaugojimas vyresniame amžiuje, palaikomi socialiniai ryšiai ir fizinio aktyvumo palaikymas (Jankūnaitė ir Naujanienė, 2012).

Gyventojų senėjimas yra aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Vis daugiau šalių patiria gyventojų skaičiaus mažėjimą. Tai lemia gimstamumo mažėjimas ir dideli emigracijos rodikliai. Kaip skelbia Jungtinės Tautos (2019), nuo 2010 m. gyventojų skaičius 5 procentais sumažėjo aštuoniose šalyse, tarp jų ir Lietuvoje.

Senėjančios visuomenės iššūkiai dažniausiai analizuojami įvertinant gyventojų senėjimą lemiančius veiksnius, tokius kaip *gimstamumą, mirtingumą, finansinį saugumą, skurdo lygį, pajamų ribotumą, vartojimo mažėjimą* ir kitus (Garlauskaitė ir Zabarauskaitė, 2015). Tyrėjos, atlikusios

tyrimą nustatė veiksniai, lemiančius Lietuvos gyventojų senėjimą, ir įvertino tų veiksnių įtaką. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad gyventojų senėjimui labiausiai įtakos turi gimstamumo mažėjimas ir emigrantų skaičiaus didėjimas imigrantų atžvilgiu, todėl, siekiant pristabdyti gyventojų senėjimą, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas šių demografinių procesų valdymui.

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos ataskaitas, matyti, kad ekonomika Europos gyventojų senėjimą ir skaičiaus mažėjimą pajaus *per darbo jėgos sumažėjimą*. Europos Komisijos užsakytoje „sidabrinės“ ekonomikos ataskaitoje 2015 m. Europos „sidabrinė“ ekonomika buvo įvertinta 3,7 trilijono eurų ir numatytas 5 proc. metinis augimas. Taigi tikimasi, kad 2025 m. „sidabrinė“ ekonomika Europos Sąjungoje jau bus verta 5,7 trilijono ir joje dirbs 88 milijonai žmonių. Skaičiai atrodo tikrai įspūdingai, todėl natūralu, kad tiek verslas, tiek vyriausybės „sidabrinei“ ekonomikai ima skirti vis daugiau dėmesio. Manytina, kad ir vyresnio amžiaus žmonės dėl sumažėjusios darbo jėgos, sėkmingai integruosis į darbo rinką.

Kalbant apie „sidabrinę“ ekonomiką, dažnai atkreipiamas dėmesys ir į vyresnio amžiaus žmonių darbinį potencialą. Gerėjant sveikatos priežiūrai, žmonės gali išlikti darbingi ilgiau ir, ypač pritaikius darbo vietas jų poreikiams, ilgiau dalyvauti darbo rinkoje.

Visa tai rodo, kad senstanti visuomenė susiduria su iššūkiais, ypač ekonominiais ir socialiniais, kurie lemia vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybę. Kyla poreikis tirti senėjančios visuomenės keliamus iššūkius ir ieškoti integracinių galimybių „sidabriniam žmonių“ kuo ilgesnį laiką išlikti aktyviems ne tik visuomenėje, bet ir darbo rinkoje. Siekiant spręsti keliamą problemą ir pagrįsti mokslinės literatūros teiginius, atliekamas empirinis tyrimas. Tyrime keliamą problema: *su kokiais iššūkiais susiduria senėjanti visuomenė „sidabrinės“ ekonomikos kontekste?* Pastebima, kad ne tik Lietuvos mokslinėje literatūroje visuomenės senėjimo keliamos problemos plačiai analizuojamos (Ambrzevičiūtė, 2014; Garlauskaitė ir Zabaraukaitė, 2015; Šukytė ir Čepukienė, 2017; Gustainienė ir Burauskaitė, 2018; Kairys A., Zamalijeva O., Bagdonas A., Eimontas J., Pakalniškienė V. ir Sadauskaitė R., 2021; Kolesnik ir Juškelienė, 2021), tokio pobūdžio tyrimai aktualūs ir užsienio tyrėjų tarpe (Alnajjar, F., Khalid, S., Vogan, A., A., Shimoda, Sh., Nouchi, R. ir Kawashima, R., 2019; Erleihem, R. ir Pappel, I., 2021 ir kt.).

Darbo objektas: visuomenės senėjimo iššūkiai „sidabrinės“ ekonomikos kontekste.

Darbo tikslas: nustatyti senėjančios visuomenės keliamus iššūkius „sidabrinės“ ekonomikos kontekste.

Tikslui pasiekti formuojami šie uždaviniai:

1. Atlikti visuomenės senėjimą lemiančių iššūkių „sidabrinės“ ekonomikos kontekste teorinę analizę.
2. Išanalizuoti pagrindinius visuomenės senėjimą lemiančius rodiklius Lietuvoje 2015-2020 metų laikotarpiu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, duomenų lyginimas ir apibendrinimas, grafinis vaizdavimas.

Visuomenės senėjimą lemiančių iššūkių „sidabrinės“ ekonomikos kontekste teorinė analizė

Europos populiacijos senėjimas, kitaip vadinamas amžėjimu, pastaraisiais dešimtmečiais tapo viena ryškiausių demografinių visuomenės raidos tendencijų. Ilgėjanti gyvenimo trukmė, mažas gimstamumas, migracija lemia tai, kad kinta visuomenės amžiaus struktūra (Kolesnik ir Juškelienė, 2021). Didėjant vyresnio amžiaus žmonių daliai visuomenėje, susiduriama su gyventojų senėjimo keliamais iššūkiais ir problemomis. Nors gyventojų senėjimas yra prognozuojamas procesas, tačiau labai svarbu jau dabar įvertinti kylančius ekonominius, socialinius pokyčius, spręsti atsirandančias problemas ir ieškoti sprendimų, kaip vyresnio amžiaus žmones integruoti į „sidabrinę“ ekonomiką.

Europos Komisijos Europos senėjimo ataskaitoje *Ageing Europe* (2019) pateikiami duomenys, kad jau po trijų dešimtmečių Lietuvos gyventojų populiacija bus viena iš 4 vyriausių Europoje. Prognozuojama, jog 2050 m. už Lietuvos gyventojus bus vyresni tik italai, portugalai ir kroatiai, o Lietuvos gyventojų amžiaus mediana bus beveik 7 metais didesnė negu šiuo metu ir sieks 51 metus.

Toks augimo tempas yra beveik du kartus spartesnis negu Europos Sąjungos vidurkis (3,7 m) (Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-02-19-681>).

Ekonomika yra vienas iš sektorių, kuris Europos gyventojų senėjimą ir skaičiaus mažėjimą pajaus *per darbo jėgos sumažėjimą*. Yra prognozuojama, kad nuo 2020 iki 2060 metų Europos Sąjungos darbo rinkos pasiūla susitrauks 11,8 proc. (27,7 milijonai asmenų), o didžiausi darbo rinkos pažeidimai įvyks Rytų Europos šalyse. Pavyzdžiui, Rumunija neteks iki 40 proc. savo dirbančių piliečių. Įmonės turės daugiau remtis taip vadinamųjų „*senstančių*“ darbuotojų patirtimi bei kvalifikacija ir kartu aktyviai ruošti jaunesnius kaip 55 metų asmenis pakeisti tos kartos darbuotojus.

Darbuotojų skaičiaus mažėjimas, darbo našumo ir kokybės smukimas mažins asmeninių pajamų augimo ir net gi šalies ekonominio augimo galimybes. Šalies ekonominis augimas tiesiogiai priklauso nuo darbo jėgos produktyvumo (Prieiga per internetą: <https://darnilietuva.lt>).

Gilinantis į senėjančios visuomenės ir socialinės atskirties kontekstą, matyti, kad vyresnio amžiaus žmonės nuo 54+ m. (toliau – „sidabriniai žmonės“) daugiau ar mažiau gyvena rizikuodami patirti socialinę atskirtį. Socialinė rizika apima daugelį veiksnių – skurdo, nedarbo, mažo uždarbio, prastos sveikatos, dalyvavimo vietos bendruomenėje, vartojimo ir kitus. Vadinasi, ir šie rizikos veiksniai didžia dalimi veikia asmenų gyvenimo kokybę ir būsimo gyvenimo perspektyvas.

Kai kurios socialinės grupės yra jautresnės socialiniams, ekonominiams iššūkiams bei rizikoms ir turi mažiau išteklių su jais sėkmingai susidoroti. Statistika rodo, kad skurdo rizikos atžvilgiu Lietuvoje pažeidžiami asmenys yra vaikai, daugiavaikės šeimos, vieniši tėvai, auginantys vaikus, žmonės su negalia, senatvės pensininkai, vieniši asmenys ir bedarbiai. Lyginant su 2018 m., 2019 m. visų grupių skurdo rizikos lygis sumažėjo. Didžiausi skirtumai stebimi tarp bedarbių (sumažėjo 7,9 proc. p.), daugiavaikių šeimų (sumažėjo 6,7 proc. p.) ir senatvės pensininkų (sumažėjo 6,6 proc.) (Prieiga per internetą: https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf). „*Sidabrinė*“ ekonomika paprastai suprantama kaip visi produktai, veiklos, paslaugos ir pan., sukurti taip, kad atitektų vyresnio amžiaus (dėl ribos dažnai nesutariama – 50+ ar 65+ metų) žmonių poreikius (Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-02-19-681>). Neabejotina, kad ne tik verslas, mokslas turi galvoti apie naujų produktų sukūrimą atliepančius senėjančios visuomenės poreikius, bet tuo pačiu ir „sidabrinis žmogus“ turi ieškoti galimybių išlikti aktyviu visuomenėje.

Remiantis LR oficialiosios statistikos duomenimis, matyti *absoliutaus skurdo lygio iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas* (toliau – skurdo lygis) 50-65+ amžiaus grupėje mažėjimo tendencija 2016-2020 m., t. y. 50-64 m. amžiaus grupėje skurdo lygis analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo 24 proc. 2016 m. iki 13,9 proc. 2020 m. arba sumažėjo 42 proc. Analizuojant užimtumo lygio rodiklius 2016-2020 m. laikotarpiu, pastebima, kad didžiausias užimtumo lygis yra 55-59 m. amžiaus grupėje, o mažiausias 65+ amžiaus grupėje, t. y. matyti užimtumo lygio nedidelė mažėjimo tendencija 55-59 m. amžiaus grupėje – sumažėjo nuo 75,8 proc. 2016 m. iki 75 proc. 2020 m. arba 1 proc., tuo tarpu 65+ amžiaus grupėje užimtumo lygis padidėjo nuo 7,9 proc. 2016 m. iki 10,8 proc. 2020 m. arba 36,7 proc.

Analizuojant *senatvės pensiją*, matyti, kad vidutinė senatvės pensija Lietuvoje su būtinuoju stažu 2022 m. siekia 489 eurus, o vidutinė pensija – 465 eurus (Prieiga per internetą: <https://www.sodra.lt/lt/>). Įvertinus ir tai, kad vartojimo prekių kainos, paslaugos didėja, galima manyti, kad „sidabriniai žmonės“, norėdami oresnio gyvenimo, turėdami pakankamai gerą sveikatą, motyvacijos gali įsiliesti į užimtumo veiklas ir gauti papildomų pajamų į savo namų ūkius.

Dėl darbo jėgos senėjimo (mažėjimo) daugelyje išsivysčiusių pasaulio šalių ieškoma būdų, padedančių vyresnio amžiaus žmones darbo rinkoje išlaikyti kuo ilgiau. Mažėjimo situaciją sąlygoja mažėjantis gimstamumas, ilgėjanti gyvenimo trukmė, reguliariai ilginamas laikotarpis iki pensinio amžiaus, Lietuvoje – dar ir emigracija. Daugelis įmonių jau dabar susiduria su darbo jėgos, ypač kvalifikuotos, trūkumu. Vyresnio amžiaus žmonių užimtumo didėjimo tendencija stebima visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje. Lietuvoje dirbančių pensinio amžiaus žmonių dalis yra viena didžiausių ES ir, kaip pažymi ekspertai, mūsų šalyje tai siejama su finansinės priklausomybės ir skurdo rizika. Atlikti vyresnio amžiaus Baltijos šalių gyventojų gerovės analizės rezultatai rodo ne patį palankiausią Lietuvai vaizdą. Pavyzdžiui, analizuojant pasitenkinimą gyvenimu 2021 metais,

paiškėjo, kad 50 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai yra vieni labiausiai nepatenkintų gyvenimu Europoje. Lietuvos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra antras nuo galo tarp SHARE tyrime dalyvavusių šalių (6,5), o tai – balu mažiau nei visų šalių vidurkis (7,6) ir net dviem balais mažiau nei labiausiai gyvenimu patenkintos šalies – Danijos vidurkis (8,5). Mažiau gyvenimu patenkinti tik Bulgarijos gyventojai. Žmonių ketinimai dirbti ilgiau, pasilikti darbo rinkoje net ir suėjus pensiniam amžiui (Prieiga per internetą: <https://strata.gov.lt/>). Darbo jėgos amžėjimas ir su tuo susiję pokyčiai darbo rinkoje kelia grėsmę socialinių garantijų sistemai bei ekonominei būklei, kyla poreikis vėlinti išėjimo į pensiją terminus, siekti, kad darbuotojai kuo ilgiau išlaikytų galimybę dirbti, o tai tampa iššūkiu tiek darbuotojui, tiek darbdaviui, tiek valstybei. Todėl darbingo amžiaus ilginimas ir skatinimas likti darbo rinkoje, sulaukus pensinio amžiaus, tampa svarbia užduotimi (Kolesnik ir Juškelienė, 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad senėjančios visuomenės keliami iššūkiai „sidabrinei“ ekonomikai yra ne tik pats gyventojų skaičiaus mažėjimas dėl ko sensta visuomenė, bet ir darbo rinkos struktūros pokyčiai, darbo jėgos sumažėjimas, darbo našumo ir kokybės smukimas mažins ir pačių asmenų pajamas, vartojimą, didins skurdo lygį ir šalies ekonominio augimo galimybes. Taip pat siekiant ilgiau išlaikyti žmogų darbo rinkoje, darbdaviai galėtų gerinti darbo sąlygas, nuolat stiprinti darbuotojų kompetencijas. Svarbu ne tik verslui, mokslui ruošti pritaikyti produktus, paslaugas, infrastruktūrą prie „sidabrinio žmogaus“, bet kompleksiskai svarbi pozicija pačiam „sidabriniam žmogui“ išlikti veikliu ir bendruomenišku, stiprinti senyvo amžiaus žmonių siekius ir galimybes, padėti jiems jaustis komfortiškai, saugiai ir socialiai neatsiskyrusiems. „Sidabrinų žmonių“ įsitraukimas į darbo rinką didins „sidabrinės“ ekonomikos apimtį, gaus naujas žinias, didins motyvaciją bei gerins gyvenimo kokybę – tai aktualūs ir svarbūs klausimai ne tik Lietuvoje, bet ypatingai šalies regionuose, kurie susiduria su senėjančios visuomenės iššūkiais.

Empirinio tyrimo pagrindas

Atliekant tyrimą buvo naudojami antriniai duomenys, paimti iš Lietuvos Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas), kurie leistų pateikti apibendrintą duomenų analizę ir parengti pagrįstas išvadas.

Empirinio tyrimo tikslas – išanalizuoti pagrindinius visuomenės senėjimą lemiančius rodiklius Lietuvoje 2015-2020 metų laikotarpiu.

Tyrime naudojami duomenys. Siekiant analizuoti senėjančios visuomenės pokyčius Lietuvoje, empiriniame tyrime naudojami šie statistiniai rodikliai iš Statistikos departamento duomenų bazės:

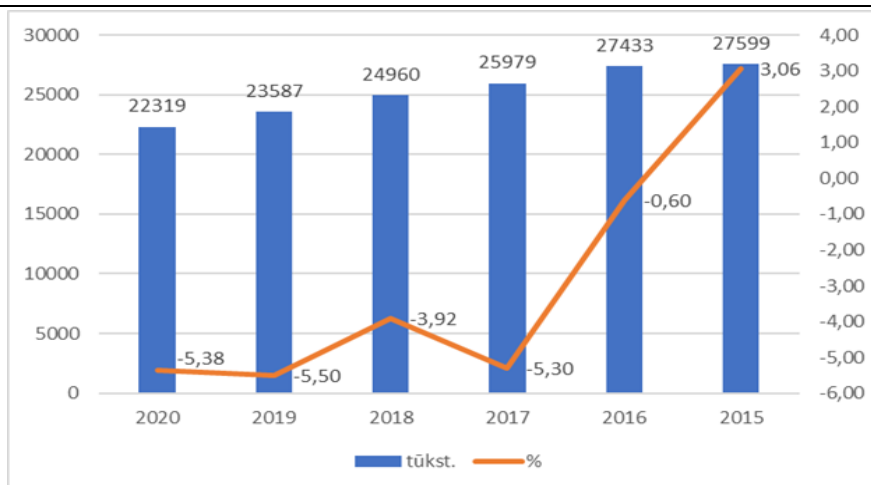
- Gyventojų gimstamumas, tūkst.
- Mirusieji asmenys, tūkst.
- Nedarbo lygis Lietuvoje amžius nuo 55 metų iki 64 metų, proc.
- Bendrasis vidaus produktas, mln., Eur.
- Vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksas, proc.
- Metiniai vartotojų kainų pokyčiai, proc.
- Absoliutus skurdo lygis, proc.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas. Tyrime taikyti statistinių duomenų analizės metodas ir lyginamoji analizė, kintamųjų grupavimas, grafinis vaizdavimas.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Tyrimo rezultatai apdorojami, taikant Microsoft Office Excel 2010 programą.

Tyrimo rezultatai

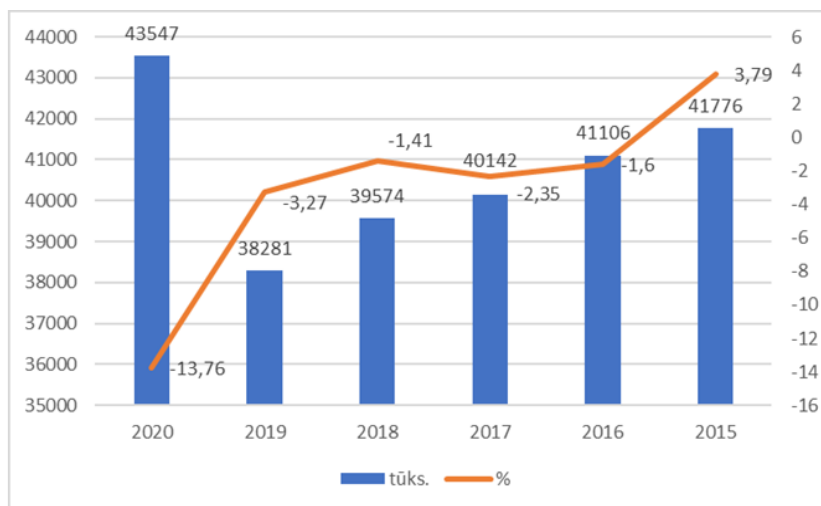
Siekiant išanalizuoti Lietuvos gyventojų gimstamumo pokyčius 2015-2020 m. laikotarpiu, 1 paveiksle pateikiama 2015-2020 metais gimstamumo dinamika Lietuvoje.

1 pav. Gimstamumo dinamika Lietuvoje 2015-2020 m., proc.

Iš atliktos analizės duomenų matyti, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje gimstamumas turėjo tendenciją mažėti, t. y. gimstamumas sumažėjo nuo 27599 tūkst. 2015 m. iki 22319 tūkst. gyventojų 2020 m. arba sumažėjo 19,13 proc. Duomenys rodo, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje gimstamumo didžiausias neigiamas pokytis buvo 2019 m., kai gimstamumas nuo 2018 m. sumažėjo 5,5 proc.

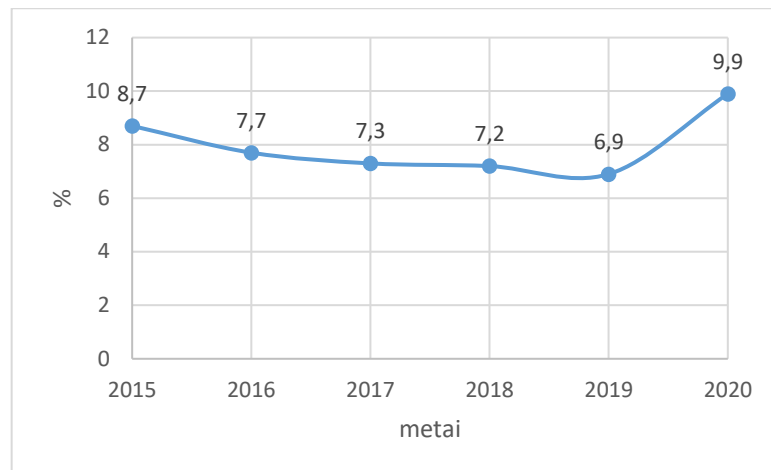
Siekiant išanalizuoti Lietuvos gyventojų mirtingumo pokyčius analizuojamu laikotarpiu, 2 paveiksle pateikiama mirusiųjų asmenų dinamika Lietuvoje 2015-2020 m.

2 pav. Mirusiųjų asmenų dinamika Lietuvoje 2015-2020 m., proc.

Analizuojant mirusiųjų asmenų pokyčius Lietuvoje 2015-2020 m., matyti, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje mirusių asmenų skaičius turėjo tendenciją mažėti nuo 2015 m. iki 2019 m., tačiau COVID-19 pandemijos metu, t. y. 2020 m. stebimas ženklus mirusiųjų asmenų skaičiaus didėjimas, t. y. mirusiųjų skaičius padidėjo nuo 28281 asmenų 2019 m. iki 43547 asmenų 2020 m. arba 13,76 proc. Tai buvo pats didžiausias mirusiųjų asmenų Lietuvoje pokytis per visą laikotarpį.

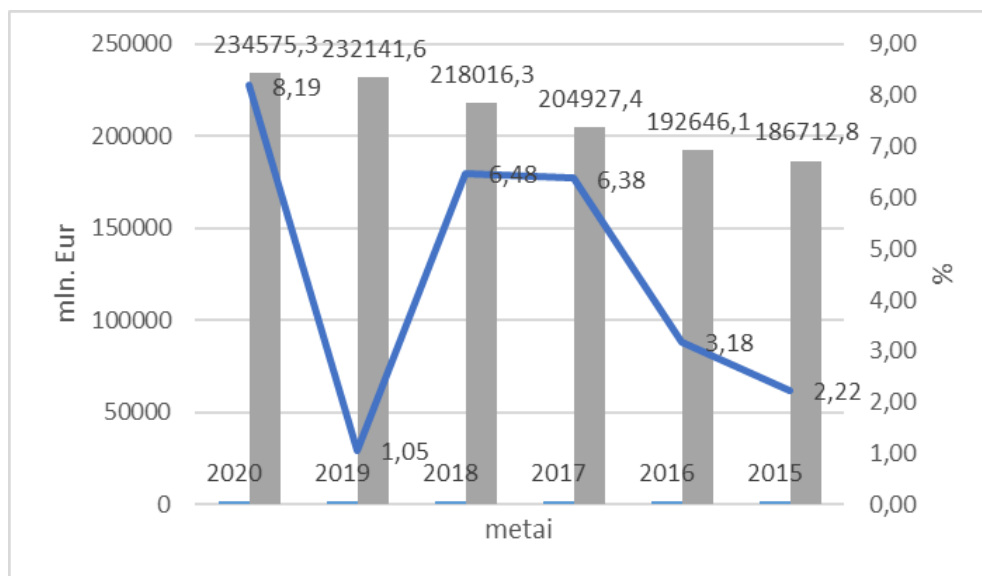
Siekiant išanalizuoti gyventojų nuo 55 metų iki 64 metų amžiaus nedarbo pokyčius Lietuvoje 2015-2020 m. laikotarpiu, 3 paveiksle pateikiama šio rodiklio dinamika.

3 pav. Nedarbo lygio nuo 55 metų iki 64 metų amžiaus Lietuvoje pokytis 2015-2020 m., proc.

Reikia pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje gyventojų nedarbas nuo 55 metų amžiaus iki 64 metų amžiaus didėjo, t. y. padidėjo nuo 8,7 proc. 2015 m. iki 9,9 proc. 2020 m. Galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje nedarbas tarp šios amžiaus grupės gyventojų didžiausias buvo 2020 m., tuo tarpu mažiausias fiksuojamas 2019 m.

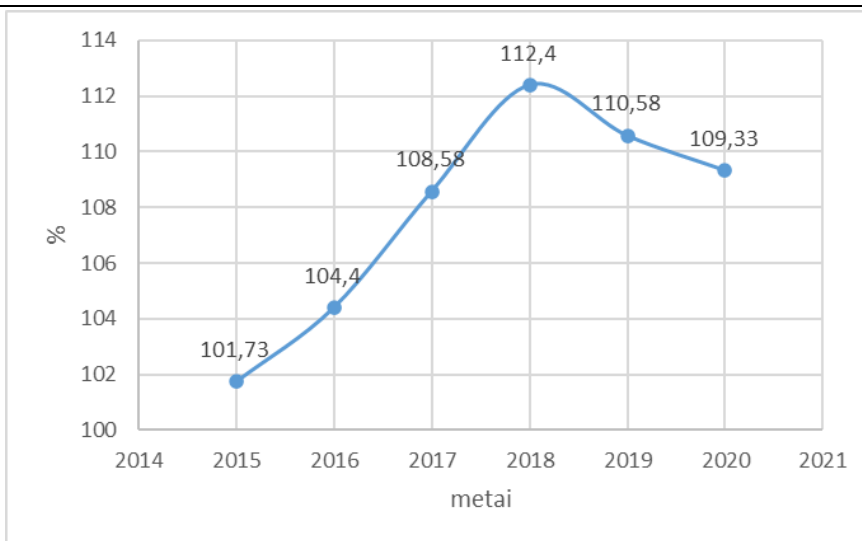
Analizuojant bendrąjį vidaus produktą to meto kainomis (toliau – BVP) 2015-2020 m. laikotarpiu, matyti šio rodiklio didėjimo tendencijos (žr. 4 pav.).

4 pav. BVP to meto kainomis pokyčiai 2015-2020 m., proc.

Iš atliktos analizės duomenų matyti, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje BVP 2015-2020 m. laikotarpiu turėjo tendenciją didėti, t. y. padidėjo nuo 186712,8 mln. Eur 2015 m. iki 234575,3 mln. Eur 2020 m. arba padidėjo 25,63 proc. Galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu BPV Lietuvoje didžiausias pokytis buvo 2020 m.

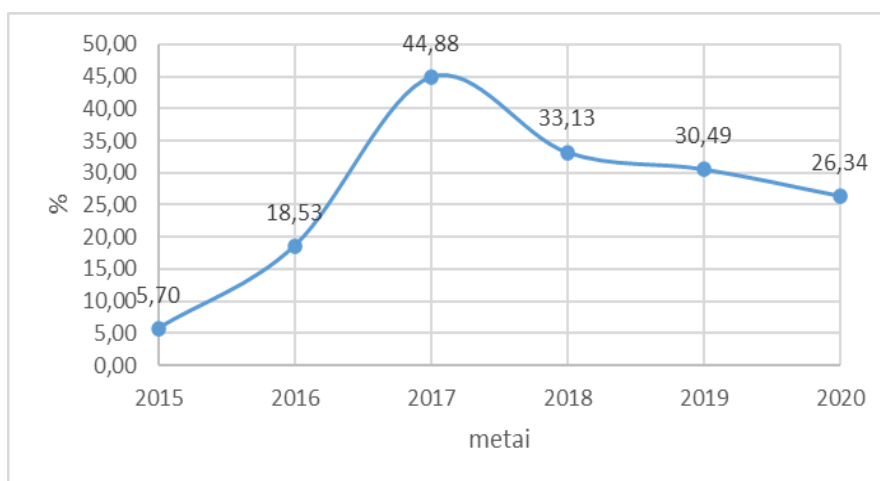
Stebimos vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indekso Lietuvoje didėjimo tendencijos 2015-2020 m. laikotarpiu (žr. 5 pav.).

5 pav. Vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indekso pokytis 2015-2020 m., proc.

Išanalizavus vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksą Lietuvoje 2015-2020 m. laikotarpiu, galima teigti, kad vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksas turėjo tendenciją didėti, t. y. padidėjo nuo 101,73 proc. 2015 m. iki 112,4 proc. 2018 m., arba 7,47 proc., Tuo tarpu vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indekso sumažėjimas 2,73 proc. stebimas 2018-2020 m. laikotarpiu.

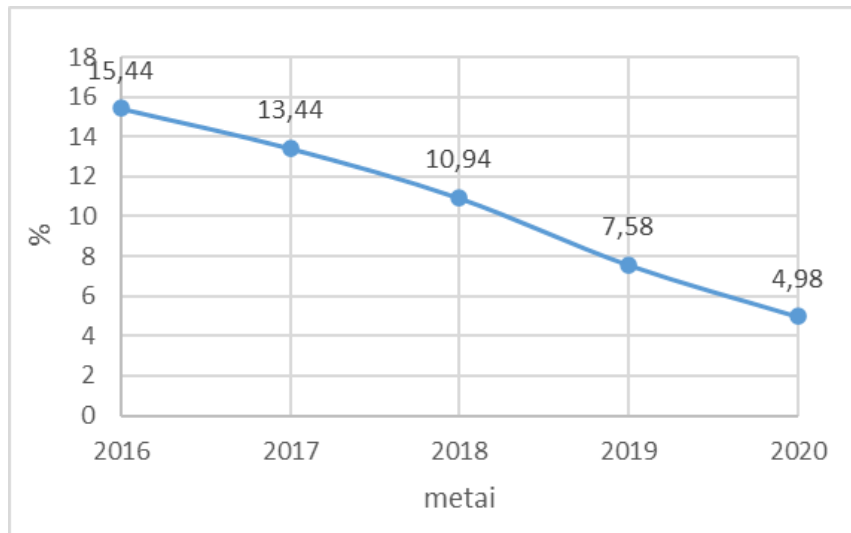
6 paveiksle pateikiami metiniai vartotojų kainų pokyčiai Lietuvoje 2015-2020 m.

6 pav. Metiniai vartotojų kainų pokyčiai 2015-2020 m., proc.

Iš atliktos analizės duomenų matyti, kad metiniai vartotojų kainų pokyčiai analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje turėjo ženklią tendenciją didėti, t. y. padidėjo nuo 5,70 proc. 2015 m. iki 26,34 proc. 2020 m. arba 20,64 proc. Didžiausias kainų pokytis stebimas 2016-2017 m. laikotarpiu, kai kainos padidėjo 26,35 proc. Tuo tarpu mažiausias 2,64 proc. kainų pokytis buvo 2018-2019 m. laikotarpiu.

Siekiant išanalizuoti absoliutų skurdo lygį Lietuvoje 2016-2020 m. laikotarpiu, 7 paveiksle pateikiami rodiklio pokyčiai.

7 pav. Absoliutus skurdo lygis Lietuvoje, proc.

Atlikus analizę pastebime, kad analizuojamu 2016-2020 m. laikotarpiu skurdo lygis Lietuvoje turėjo tendenciją mažėti, t. y. sumažėjo 10,16 proc. Didžiausias absoliutus skurdo lygis buvo 2016 m. ir siekė 15,14 proc., tuo tarpu mažiausias absoliutus skurdo lygis 4,98 proc. stebimas 2020 m. Matyti, kad absoliutus skurdo lygis Lietuvoje kasmet tendencingai mažėjo.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad senėjančiai visuomenei Lietuvoje didžiausią įtaką daro gyventojų demografiniai pokyčiai. Analizuojamu laikotarpiu stebimos ženklios gimstamumo skaičiaus mažėjimo tendencijos, tuo tarpu mirusiųjų asmenų skaičius šiuo laikotarpiu buvo beveik 50 proc. didesnis nei gimimų skaičius Lietuvoje. Nepaisant to, kad vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksas, bendro vidaus produkto apimtys, vartojimo kainų pokyčiai didėjo analizuojamu laikotarpiu, absoliutus skurdo lygis šalyje tendencingai mažėjo, tačiau nedarbo lygio 55 metų iki 64 metų amžiaus asmenų tarpe stebimas didėjimas Lietuvoje.

Išvados

1. Atlikta visuomenės senėjimą lemiančių iššūkių „sidabrinės“ ekonomikos kontekste teorinė analizė leidžia teigti, kad senėjančios visuomenės keliami iššūkiai „sidabrinei“ ekonomikai yra ne tik pats gyventojų skaičiaus mažėjimas dėl ko sensta visuomenė, bet ir siekis ilgiau išlaikyti žmogų darbo rinkoje, stiprinti senyvo amžiaus žmonių siekius ir galimybes, padėti jiems jaustis komfortiškai, saugiai ir socialiai neatsiskyrusiems. Manytina, kad „sidabrinė žmonių“ įsitraukimas į darbo rinką didins „sidabrinės“ ekonomikos apimtį, gaus naujas žinias, didins motyvaciją bei gerins gyvenimo kokybę.
2. Išanalizavus pagrindinius visuomenės senėjimą lemiančius rodiklius Lietuvoje 2015-2020 metų laikotarpiu stebimos ženklios gimstamumo skaičiaus mažėjimo tendencijos, tuo tarpu mirusiųjų asmenų skaičius analizuojamu laikotarpiu buvo ženkliai didesnis nei gimimų skaičius. Analizė rodo, kad vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksas, bendro vidaus produkto apimtys, vartojimo kainų pokyčiai didėjo analizuojamu laikotarpiu, absoliutus skurdo lygis šalyje tendencingai mažėjo, tačiau nedarbo lygio 55 metų iki 64 metų amžiaus asmenų tarpe analizuojamu laikotarpiu didėjo Lietuvoje. Atlikta analizė leidžia daryti prielaidą, kad mažėjant tokiems rodikliams, kaip gimstamumui, absoliučiam skurdo lygiui ir, didėjant mirusiųjų asmenų skaičiui, kainoms, vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos indeksui, nedarbo lygiui 55-64 m. amžiaus žmonių tarpe, kurie yra „sidabrinės“ ekonomikos dalyviai, „sidabrinės“ ekonomikos kontekste svarbu atkreipti dėmesį į vyresnio amžiaus žmonių darbinį potencialą, pritaikius darbo vietas jų poreikiams, galima suteikti galimybę kuo ilgesnį laiką išlikti aktyviu darbo rinkoje, užsidirbant papildomų pajamų gerinant tų žmonių gyvenimo kokybę.

Literatūra

1. Ageing Europe (2019). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-02-19-681>
2. Alnajjar, F., Khalid, S., Vogan, A., A., Shimoda, Sh., Nouchi, R. & Kawashima, R. (2019). Emerging Cognitive Intervention Technologies to Meet the Needs of an Aging Population: A Systematic Review. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3389/fnagi.2019.00291>
3. Ambrazevičiūtė, K. (2014). Visuomenės senėjimo įtaka darbo teisinių santykių reguliavime: tarptautinis ir Europos Sąjungos požiūris. *Teisės problemos*, 4(86).
4. Erleihem, R. ir Pappel, I. (2021). Emerging Cognitive Intervention Technologies to Meet the Needs of an Aging Population: A Systematic Review. Prieiga per internetą: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-04238-6_2
5. Garlauskaitė, A. ir Zabarauskaitė, R. (2015). Lietuvos gyventojų senėjimą lemiančių veiksnių analizė. Prieiga per internetą: <https://journals.vilniustech.lt/index.php/MLA/article/view/2660>
6. Gustainienė, L. ir Burauskaitė, M. (2018). Sėkmingas senėjimas: daugiadimensis požiūris. *Socialinis darbas, Patirtis ir metodai = Social work. Experience and methods*, p. 81-97.
7. Jankūnaitė, D. ir Naujanienė, R. (2012). Sėkmingos senatvės prielaidos: senyvo amžiaus asmenų perspektyva. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/48045>
8. Kairys A., Zamalijeva O., Bagdonas A., Eimontas J., Pakalniškienė V., & Sadauskaitė R. (2021). Vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų gerovė: rekomendacijos politikos formuotojams. *Psichologija*, 65, 64-79. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2021.47>
9. Kolesnik, J. Ir Juškeliene, V. (2021). Veiksniai, turintys reikšmės vyresnio amžiaus žmonių ilgesniam darbingam amžiui ir dalyvavimui darbo rinkoje: literatūros apžvalga. *Visuomenės sveikata*, 3(94), 9-20.
10. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/>.
11. Politikos gairės Lietuvos prisitaikymui prie visuomenės senėjimo proceso – „Sidabrinė banga“. Prieiga per internetą: <https://darnilietuva.lt>
12. Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020. Prieiga per internetą: https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf
13. Sodros duomenys. Prieiga per internetą: <https://www.sodra.lt/>
14. Šukytė, E. ir Čepukienė, V. (2017). Senyvo amžiaus žmonių požiūrio į senatvę ir psichologinio atsparumo reikšmė jų gyvenimo kokybei. *Visuomenės sveikata*, 1(76).
15. World Population Prospects 2019. Prieiga per internetą: https://population.un.org/wpp/publications/files/wpp2019_highlights.pdf

THE CHALLENGES OF AN AGING SOCIETY IN THE CONTEXT OF THE "SILVER" ECONOMY

Jurgita Kostikienė, Aliona Čeponienė, Sandra Jakštienė

*Utena University of Applied Sciences, Faculty of Business and Technologies
Maironio str. 18, Utena*

Summary

The article analyzes the challenges of an aging society in the context of the "silver" economy. The research raises the challenge: what are the challenges of an aging society in the context of a "silver" economy? *The object of the work:* an aging society. *The aim of the work:* to identify the challenges of an aging society in the context of the "silver" economy. To achieve the goal, the following tasks are formed: 1) to perform a theoretical analysis of the challenges determining the aging of the society in the context of the "silver" economy; 2) to analyze the main indicators determining the aging of the population in Lithuania in the period of 2015-2020. *Research methods:* analysis of scientific literature, analysis of statistical data, comparison and generalization of data, graphical representation.

The theoretical analysis of the challenges of an aging society in the context of the "silver" economy suggests that the challenges of an aging society for the "silver" economy are not only the declining population,

but also the desire to keep people in the labor market longer and strengthen the aspirations of the elderly and opportunities to help them feel comfortable, safe and socially excluded. The entry of "silver people" into the labor market is expected to increase the size of the "silver" economy, provide new knowledge, increase motivation of "silver people" and improve the quality of life.

The analysis of the main indicators determining the aging of the population in Lithuania in the period of 2015-2020 shows significant decreases in the number of births, while the number of deaths in the analyzed period was significantly higher than the number of births. The analysis shows that the average state social insurance old-age pension index, the volume of gross domestic product, changes in consumer prices increased during the analyzed period, while the absolute poverty rate in the country tended to decrease, but the unemployment rate among the people between 55 to 64 years old increased over the analyzed period. In the context of the "silver" economy, it is important to address the employment potential of the older people by adapting jobs to their needs, enabling them to remain active in the labor market for as long as possible by quality of life.

Key words: ageing population, silver economy.